

Tuji časopisi

Arhivski vjesnik 52/2009

Dvainpetdeseti letnik strokovne revije Hrvaškega državnega arhiva *Arhivski vjesnik* (izšel je leta 2009) je razdeljen na rubrike *Razprave in članki* s podpoglavji *Arhivska teorija in praksa*, *Zgodovina institucij* in *Iz arhivskih fondov in zbirke* ter rubrike *Dogodki*, *Poročila in ocene*, *Obletnice* in *Nekrologi* ter *Pridobitve*.

Tomislav Škrbić iz Državnega arhiva v Sisku v izvirnem znanstvenem delu *O etiki arhivistov* na podlagi Nietzschejevega spisa *O koristi in škodljivosti zgodovine za življenje* razlaga, kako pomembna je zgodovina za identiteto posameznika, naroda in kulture. Pripravil je kratek pregled razvoja pogleda na etiko od antike do novodobnega razumevanja etike. Kot glavni problem izpostavlja vprašanje razmejitve med moralo in legitimnostjo. Arhivisti morajo varovati nedotakljivost arhivskega gradiva in tako zagotoviti, da bo ostalo zanesljiva priča preteklosti. Razmišljanje o teh vprašanjih je potrebno zato, ker vemo, da v realnem življenju velikokrat srečamo različne razlage, pa tudi različne pritiske, dileme; objektivnost in nepristranskost arhivistov sta merilo za njihovo strokovnost ter porok za ohranjanje arhivskega gradiva kot objektivnega pričevalca zgodovine naroda in posameznika.

Dubravka Kolić iz Državnega arhiva v Zadru v izvirnem znanstvenem delu *Razvrstitveni / klasifikacijski sistemi C.-k. namestništva v Zadru od 1814. do 1918. leta* analizira nastanek razvrstitvenih / klasifikacijskih sistemov, ki so veljali v stoletnem delovanju institucije C.-k. vlade / namestništva v Zadru, ki je bil najvišji upravni organ na ozemlju Kraljevine Dalmacije. Habsburška monarhija je sistem upravljanja v svojih deželah na različne načine uredila in jih sčasoma tudi večkrat spremenila, da bi s tem izboljšala delovanje velikanske večnacionalne države. Preučevanje klasifikacijskih sistemov spada med najzahtevnejša in najpomembnejša dela arhivistov, saj je z razbiranjem in včasih tudi rekonstrukcijo teh mogoče najbolj prikazati funkcije posamezne ustanove. Za fond dalmatinskega namestništva klasifikacijski načrt predstavlja informativno pomagalo. To velja zlasti za čas od 1878. do 1918., ker za ta čas ni ohranjenih registraturnih knjig. Avtorica najprej na kratko opisuje poslovanje s spisi v obdobju prve avstrijske uprave v Dalmaciji (1797–1805) in francoske uprave (1806–1813), potem pa predstavlja nastanek modernih klasifikacijskih načrtov Avstrijske uprave (1814–1918) po posameznih obdobjih in posameznih oddelkih C.-k. namestništva v Dalmaciji. Kot priloge so objavljeni klasifikacijski načrti za posamezna obdobja.

Ana Holjevac Tuković in Ante Nazor iz Hrvaškega spominsko-dokumentacijskega centra domovinske vojne (Marulićev trg 21, Zagreb) sta pripravila pregled z naslovom *Problem zbiranja spominskega gradiva ob primeru domovinske vojne – stroka in etika kot prva pogoja objektivne interpretacije*. S spominskim gradivom je možno dopolniti informacije o posameznih zgodovinskih dogodkih, ki jih dobimo na podlagi pisnih, slikovnih, avdiovizualnih in drugih dokumentov. Omenjeni center zbira, ureja in hrani dokumentacijo in podatke, ki so nastali med domovinsko vojno, ter objavlja publikacije in arhivske vire o tej tematiki. Zbirajo zapise posameznikov, intervjuje, izjave, zapise in študije neposrednih udeležencev vojne. Seveda je spominsko in drugo osebno gradivo posameznikov lahko precej subjektivno in pristransko, zato ga je potrebno kritično uporabljati in primerjati z uradnimi dokumenti. Pogosto pa nam pokažejo posamezne dogodke in pojave še v drugi luči kot uradni dokumenti, zato so pogosto neprecenljiv vir za popolnejšo predstavitev le-teh. Prva pogoja za objektivnost spominskega gradiva sta etičnost in strokovnost oseb, ki sodelujejo pri nastajanju spominskega gradiva – torej tistega, ki sprašuje, in tistega, ki odgovarja. Avtorja v nadaljevanju predstavljata posamezne metode intervjuvanja. Posebno poglavje govori o medijih kot sredstvu za prezentacijo in ustvarjanje spominskega gradiva, pa tudi za manipulacijo. Izkušnje kažejo, da posamezniki pri svojih »vojnih« izpovedih vedno izpostavljajo svojo vlogo in pomen v vojni ali vojaški službi, zato njihove spomine teoretiki razumeje kot poseben žanr spominskega gradiva. Menijo, da je tako zato, ker vojna in sodelovanje v njej predstavljata njegovo zanesljivo »udeležbo« v zgodovini. Kot dokaz za to avtorja navajata primer sestrelitve letala JLA 24. avgusta 1991 nad Vukovarjem. Pri tem ni sporno, kdo ga je sestrelil (znano je ime), temveč kdo je dal ukaz za to, saj sta o tem dali dve različni skupini braniteljev, neposrednih udeležencev obrambe Vukovarja, povsem različne izjave. Objavljen je bil dokumentarni film na DVD-ju, na katerem pa je bila izjava le ene skupine. Zato je Center objavil tudi izjave druge skupine. Taka reakcija Centra pomeni strokovno in etično ravnanje ob javnem objavljanju gradiva, ki ni povsem nedvoumno. Kot primer neetične in nestrokovne uporabe objave intervjuja ali izjave, v katerih so dogodki iztrgani iz konteksta ali prikazani necelovito, avtorja navajata tudi med Slovenci zelo gledano oddajo Latinica na Hrvaški radioteleviziji, katere urednik je bil Denis Latin. Avtorja analizirata več oddaj in skleneta, da je spominsko gradivo mogoče

sprejeti kot objektivni vir le, če so prej preverjena dejstva na podlagi dostopnih uradnih virov oziroma v pogovoru s še drugimi udeleženci. Med spominsko gradivo moramo uvrstiti tudi knjige, ki so jih posamezni udeleženci domovinske vojne napisali. Avtorja na koncu prispevka navajata tudi to literaturo.

Edina dva hrvaška heraldična časopisa je raziskal Tomislav Galović v prispevku *Hrvaška heraldična periodika: Vitezović in Glasnik heraldike*. *Vitezović* je bil časopis za genealogijo, biografijo, heraldiko in grboslovje, *Glasnik heraldike* pa časopis za grboslovje, rodoslovje, življenjepisi in pečatoslovje. Oba sta izhajala v Zagrebu kot mesečnika (toda ne redno), in sicer vsak dve leti. Prvi v letih 1903–1904 in 1905 (urednik Emilij Laszowski), drugi v letih 1937 in 1938 (urednik Viktor Antun Duišin). Časopisa sta imela velik pomen za razvoj tako heraldike kot tudi drugih pomožnih zgodovinskih ved na Hrvaškem. Tomislav Galović najprej predstavlja nekaj dejstev o izhajanju časopisa (število, tiskarna, uredniška politika), nato pa vsebinsko analizira posamezne številke publikacije ter oba časopisa primerja med seboj. Na koncu je objavljena bibliografija člankov posameznih števil *Vitezovića* in *Glasnika Heraldike*.

Ozren Kosanović s Filozofske fakultete Univerze na Reki, Oddelka za zgodovino, je za *Prispevek za bibliografijo objavljenih pravnih virov (statutov, zakonov, urbarjev in notarskih knjig) in pravnozgodovinskih študij za Istru, Kvarnersko primorje in otoke v srednjem in zgodnjem novem veku* zbral 587 bibliografskih enot o tej problematiki. Razvrščena je po abecednem redu avtorjev. Hrvaško zgodovinopisje je že v drugi polovici 19. stoletja posvečalo precej pozornosti statutom, zakonom in urbarjem z območja Kvarnerja. Z raziskovanjem in objavljanjem statutov z območja Istre pa so se ukvarjali v tem času predvsem Italijani.

V prispevku avtor najprej pojasnjuje, kako je bibliografija sestavljena, kakšne kriterije je upošteval pri izbiri. Nato sledi pojasnilo, kaj obsegajo geografski oziroma pravnozgodovinski termini Istra, Kvarnersko primorje in otoki. Kosanović se je odločil za bibliografije le za objavljene statute, zakone, urbarje in notarske knjige ter nekaterih spremljajočih gradiv, brez katerih ni možno preučevanje le-teh: dokumentov, zbirke dokumentov ter pravnozgodovinske študije.

V sodobnem hrvaškem pravnem zgodovinopisju imajo velike zasluge za objavljanje statutov, zakonov, urbarjev in notarskih knjig z območja Istre in Kvarnerja predvsem Mirko Zjačić, Danilo Klen in Luj Margetić. Veliko pa bo potrebno še narediti. Tako številna dela ne vsebujejo npr. hrvaškega prevoda, temveč so objavljena le v izvirnem jeziku. Objavljanje tekstov notarskih knjig za to območje pa je pravzaprav še v povojih. Avtor tudi opozarja, da je v zapuščini Mirka Zjačića med drugim pripravljen tudi

rokopis za »Statut mesta Piran iz leta 1307«. Opozarja tudi, da so hrvaški raziskovalci v prvi polovici 20. stoletja nasprotovali nekaterim trditvam italijanskih raziskovalcev, ki so s svojimi raziskavami podpirali italijansko politiko. Zlasti pa so se tako hrvaški kot tudi slovenski raziskovalci po koncu druge svetovne vojne zaradi političnih razmer intenzivneje posvetili raziskovanju statutov tega območja.

Kosanović je mnenja, da nekatere veje hrvaškega srednjeveškega prava še niso dovolj raziskane. Margetić je v zadnjem času obdelal nekatera od njih – stvarno, družinsko, dedno in obvezno pravo. Tako ostaja neraziskano predvsem kazensko pravo v istrskih statutih, manjka pa še sodobna analiza hrvaškega srednjeveškega kazenskega prava nasploh. Odprto ostaja tudi vprašanje sodobne analize srednjeveškega pomorskega prava Istre in Kvarnerja.

Avtor ugotavlja, da so zdravstvena in ekološka vprašanja v statutih in zakonih Kvarnerja obdelana, potrebno po bi bilo storiti to še za Istro. Še mnogo dela bo potrebnega tudi npr. za analize pravnega položaja žensk v obravnavanih statutih in zakonih.

Po uvodnih analizah in pojasnilih sta objavljena še seznama najpogosteje uporabljenih kratic ter uporabljene literature (bibliografij). In na koncu seveda bibliografija. Večina navedenih del je bilo pregledanih, nekatera pa zaradi nedostopnosti ne. Zanje so bile narejene primerjave iz več virov, da bi bila potrjena njihova avtentičnost. Za nekatera starejša dela tudi to ni bilo mogoče, zato teh del ni uvrstil v bibliografijo.

Znanja in veščine knjižničarjev v specializiranih arhivskih knjižnicah ob primeru knjižnice Hrvaškega državnega arhiva je naslov prispevka Alise Martek iz Hrvaškega državnega arhiva. V hrvaških standardih za specialne knjižnice je zapisano: »Specialne knjižnice so strokovne organizacijske enote v sklopu javnih, mešanih ali zasebnih podjetij ter izobraževalnih, kulturnih, zdravstvenih, pravosodnih in drugih ustanov, ki zadovoljujejo potrebe po knjižničnem gradivu in informacija predvsem članov matične ustanove in pomagajo uporabnikom v strokovnem in raziskovalnem delu (zunraj določenega specialnega področja) dobiti zanesljive informacije in primarne dokumente.« Prve specialne knjižnice so nastale že konec 18. oziroma v začetku 19. stoletja (npr. v Veliki Britaniji je knjižnica ministrstva za zunanje zadeve nastala leta 1725). Na Hrvaškem so prve specialne knjižnice začele nastajati v muzejih. Tako jih je za čas od leta 1818 do leta 1918 znanih 24. Za prvo specialno knjižnico velja Knjižnica Arheološkega muzeja v Splitu, ustanovljena leta 1821.

Razvoj specialnih knjižnic v arhivih je vezan na razvoj arhivov in arhivistike. Kot najstarejša taka knjižnica na Hrvaškem velja prav knjižnica Hrvaškega državnega arhiva (HDA). Že leta 1853 je Ivan Kukuljević Sakcinski nabavljala knjige za pomoč pri preučevanju in razvrščanju arhivskega gradiva. Avtorica nam na kratko predstavlja razvoj (kadri, prostori,

pravila ipd.) te knjižnice. Danes je v njej zaposlenih pet strokovnih delavcev z znanstvenimi in strokovnimi nazivi. Po zakonu o knjižnicah ima Knjižnica HDA vodjo ter knjižnični odbor, ta je sestavljen iz delavcev knjižnice ter predstavnika pravne osebe, v katere sestavi je knjižnica. Z zakonom so tudi določene naloge, ki jih mora opravljati.

Ha Hrvaškem ima svoje knjižnice enajst državnih arhivov (od štirinajstih), vendar jih ima knjižničarja samo pet. V preostalih delajo arhivisti, ki delajo v čitalnici in so zadolženi še za knjižnico, toda nekateri lahko temu delu posvetijo le 10% časa. Delavec v specialni knjižnici mora imeti posebna znanja in sposobnosti, tako profesionalne kot osebne. Avtorica prispevka poudarja, da je pojmovanje, ki je zasidrano na Hrvaškem, da je arhivski knjižničar vase zaverovan »knjižni molj«, nepravilno. Nujno potrebno je zagotoviti kvalitetno, kompetentno, visoko izobraženo knjižnično osebje, ki bo sposobno načrtovati in definirati prednostne naloge, ustvarjati partnerstva in zveze, prevzemati določena tveganja, pokazati hrabrost in moč ob srečevanju s tistimi, ki imajo drugačno mnenje, delovati timsko, prepoznati in ceniti vrednost sodelovanja, vodenja in poslušanja ter take, ki so prilagodljivi in imajo pozitivno stališče v obdobju nenehnih sprememb, ter takih, ki se zavedajo pomena vseživljenjskega učenja.

Prispevek za rubriko *Zgodovina institucij* je pripravila Marijana Jukić, in sicer *Od Zveze kulturno-prosvetnih društev Hrvaške do Hrvaškega zbora kulture (1948–1991): Prispevek k poznavanju zgodovine kulturno-umetniških društev Hrvaške*. Naloga Zveze kulturno-prosvetnih društev je bila zbiranje, negovanje hrvaške narodne glasbe ter gledališke in folklorne kulturne dediščine in skrb zanju. Svojo nalogo je Zveza opravila po zaslugi entuziazma članov amaterskih kulturno-prosvetnih društev kljub nenehnemu pomanjkanju finančnih sredstev. Kulturno-prosvetne organizacije so v preteklosti odigrale pomembno vlogo v prebujanju kulturne, nacionalne in politične zavesti. V prispevku sta predstavljena ustanovitev in zgodovinski razvoj Zveze oziroma Zbora. Predstavljene so številne dejavnosti teh društev. Tudi društva so bila številna in raznovrstna, od folklornih, do zadružnih, prosvetnih, frontovskih, delavskih ipd. Zveza je imela številne odbore (za gledališče, glasbo, popularizacijo knjige, plesno, likovno umetnost, za mednarodno sodelovanje, publicistično dejavnost itd.). Fond (HR HDA 1951. Hrvaški zbor kulture (1946–1991) je urejen in ima izdelan sumaren inventar. Osnovni merili za ureditev sta bili delovno področje in organizacijska struktura ustvarjalca. Fond je razdeljen na šest serij, te pa na podserije in podpodserije. Na koncu prispevka je objavljena končna struktura ureditve fonda.

Tudi v rubriki *Iz arhivskih fondov in zbirke* je objavljen en prispevek, in sicer je Luka Vukušić iz Ma-

tiče hrvaške pripravil za objavo *Jetniško pismo Katarine Zrinjske, napisano 26. junija 1671. leta*. Prepis tega pisma je shranjen v fondu družine Zrinjski in Frankopan (HR HDA 785). Gre za pismo, ki ga je Katarina Zrinjski pisala iz Gradca upravitelju Komore, v katerem se pritožuje nad razmerami v ujetništvu. Pismo je vsebinsko najpomembnejše pismo katerega od članov družine Zrinjski v hrvaškem jeziku (v kajkavskem narečju), zato se je Luka Vukušić odločil za objavo. Poleg nekaterih pojasnil okoliščin nastanka tega pisma in dogajanj okoli Katarine Zrinjske, je objavljeno pismo v transkripciji.

Sledijo poročila o domačih in mednarodnih arhivskih dogodkih v letu 2008 in začetku leta 2009, in sicer o poletni šoli Fundamentals of the Conservation of Photographs v Bratislavi (poročilo sta pripravila Hrvoje Gržina in Martina Kelava), 43. posvetovanju Hrvaškega arhivskega društva v Trogirju (Angelika Milić), o dnevu UNESCO/FIAF: Svetovni dan avdiovizualne dediščine v Zagrebu (Carmen Lhotka), o posvetovanju DPE, Planet and CASPAR Third Annual Conference: Costs, Benefits and Motivations for Digital Preservation v Nici v Franciji (Vlatka Lemić), o seminarju z naslovom Holocaust Memorialisation, Legacy of Auschwitz–World Cultural Heritage Wallenberg v Krakovu na Poljskem (Rajka Bućin), simpoziju ob 200. letnici Narodnega arhiva Francije v palači Soubise z naslovom Arhiv jutri in generalni skupščini EURBICE v Parizu (Ivana Prgin) ter Jesenski arhivski šoli 2008. Poročila predstavljajo tudi podiplomski izobraževalni tečaj s področja valorizacije, zaščite in varovanja arhivskega gradiva ter Mednarodni arhivski dan Mednarodnega inštituta za arhivske znanosti v Trstu in Mariboru (Mihaela Topolovec Rozga), 12. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: možnosti za sodelovanje v sistemu globalne informacijske infrastrukture (Poreč, november 2008; Tomislav Ivanjko), posvetovanje Informacije in informativnost – arhivisti in dokumentalisti: sinergija informacijskih strokovnjakov pri napredku poslovanja v okviru 3. zagrebskega arhivskega dne (Zagreb, november 2008; Mihaela Topolovec Rozga), posvet z naslovom Tehnične in vsebinske probleme klasičnega in elektronskega arhiviranja (Radenci, marec 2009; Mirjana Gulić) in sklepno konferenco MATRE, projekta nizozemske vlade za napredek hrvaške arhivske službe (Dubrovnik, april 2009; Silvija Babić).

Ocene in recenzije zajemajo sedemnajst publikacij, med njimi tudi Arhive (št. 31, 1–2, 2008), oceno je pripravil Mario Stipančević in Atlante (18, 2008), ki jih je ocenila Živana Heđbeli,

Obletnice in nekrologi. Leta 2009 se je prezgodaj poslovil eden od ustanoviteljev Hrvaške kinoteke Mato Kukuljica (1941–2009); zbral je celotno hrvaško filmsko produkcijo ter poskrbel za ustrezno hrambo in zaščito ter restavracijo številnih filmov in s tem

filmsko arhivistiko afirmiral kot znanstveno vedo na Hrvaškem.

Sledi še seznam na novo prevzetega arhivskega gradiva v Hrvaškem državnem arhivu, pridobljenega s prevzemi po službeni dolžnosti na podlagi zakona ter z odkupi, darili in prevzemi, ki jih je opravil Filmski arhiv Hrvaške kinoteke.

Objavljen je še seznam publikacij, ki jih je izdal Hrvaški državni arhiv v obdobju od leta 1899 do leta 2009.

Darinka Drnovšek